

شیوه‌های پرورش هوش اخلاقی

در نوجوانان و جوانان

بر اساس مبانی اسلامی

پدیدآورندگان:

دکتر زهره لطیفی

(عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

سید محمد قلمکاریان

محمد رضا عابدی

(عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

مهدی رحمانی ملک‌آباد

عنوان و نام پدیدآور	شیوه‌های پرورش هوش اخلاقی در نوجوانان و جوانان بر اساس مبانی اسلامی / گردآورندگان: زهره لطیفی... (و دیگران).
مشخصات نشر	اصفهان: نخبگان شهر اندیشه، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۱۵۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۵۹۴-۳-۸
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	گردآورندگان: زهره لطیفی، سیدمحمد قلمکاریان، محمدرضا عابدی، مهدی رحمانی ملک‌آباد.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۴۵ - ۱۵۲.
موضوع	رشد اخلاقی
موضوع	تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	اخلاق اسلامی
شناسه افزوده	لطیفی، زهره، ۱۳۴۹ -
رده‌بندی کنگره	BF ۷۲۳/۹ (۳۱۳) ش ۴۶
رده‌بندی دیویی	۷/۶۴۹
شماره کتابشناسی ملی	۳۵۵۳۵۸۹

شیوه‌های پرورش هوش اخلاقی در نوجوانان و جوانان

بر اساس مبانی اسلام

دکتر زهره لطیفی - سید محمد قلمکاریان

محمدرضا عابدی - مهدی رحمانی ملک‌آباد

طراحی جلد و صفحه‌آرایی	:	مؤسسه فرهنگی نقش قلم
نوبت چاپ	:	اول ۱۳۹۳
شمارگان	:	۱۰۰۰
بها	:	۱۰۰۰۰ تومان
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۴۵۹۴-۳-۸

تمامی حقوق محفوظ است.

انتشارات نخبگان شهر اندیشه (ابوعطار) / اصفهان

تلفن: ۰۳۱-۳۶۶۱۶۲۰۴ / سامانه پیامکی: ۳۰۰۷۴۵۳۷

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
فصل اول: ضرورت توجه به هوش اخلاقی در جامعه اسلامی ایران / ۱۳	
تعریف هوش اخلاقی.....	۱۶
اصول عملی هوش اخلاقی.....	۱۷
حل مسائل اجتماعی و اخلاقی.....	۱۷
اصول هوش اخلاقی از نظر لیبک و کیل.....	۱۸
هفت اصل ضروری هوش اخلاقی از نظر بوربا.....	۱۹
نقد هوش اخلاقی از دیدگاه غرب.....	۲۰
فصل دوم: بیان مبانی نظری مؤلفه‌های هوش اخلاقی از دیدگاه اسلام / ۲۳	
مؤلفه توکل.....	۲۳
• حقیقت توکل بر.....	۲۳
• درجات توکل.....	۲۵
• آثار توکل به خدا.....	۲۵
• نتایج و آثار توکل به غیر خدا.....	۲۶
مؤلفه توسل.....	۲۷
• آثار توسل.....	۲۸
مؤلفه تقوا و پرهیزگاری.....	۲۹
• آثار تقوا.....	۳۰
مؤلفه امیدواری به خدا.....	۳۱

- توجه واقعی به خدا ۳۱
- منشأ رجاء (امید) ۳۲
- اعتدال بیم و امید ۳۲
- آثار امید به خدا ۳۳
- مؤلفه شکرگذاری ۳۴
- اقسام شکر ۳۵
- چگونگی شکر حق تعالی ۳۵
- چه موقع باید شکرگذار خداوند باشیم؟ ۳۶
- آثار و برکات شکر ۳۷
- مؤلفه صداقت و راستگویی ۳۷
- فضایی که در صداقت و راستگویی است ۳۹
- از پیامدهای دروغ گفتن شخص ۳۹
- مؤلفه عزت و تکریم نفس ۴۰
- نوجوانی که عزت نفسش زیاد است: ۴۱
- نوجوانی که عزت نفسش کم است: ۴۲
- فواید عزت نفس زیاد برای نوجوانان: ۴۲
- مؤلفه مسئولیت‌پذیری ۴۳
- آثار و پیامدهای مسئولیت‌پذیری: ۴۴
- مؤلفه صبر و شکیبایی ۴۶
- صبر از دیدگاه عرفان ۴۷
- ریشه صبر ۴۷
- مراتب صبر ۴۸
- ارزشیابی صبر ۴۸
- آثار صبر ۴۹
- مؤلفه احسان به والدین ۵۰
- احسان به والدین پس از مرگ: ۵۲
- آثار نیکی به پدر و مادر ۵۲

- عقوق والدین ۵۲
- مؤلفه خوش خلقی (خوش اخلاقی) ۵۳
- آثار خوش خلقی ۵۴
- آثار سوء خلق (کج خلقی) ۵۵
- مؤلفه امانت‌داری ۵۵
- انواع امانت ۵۶
- ادای امانت ۵۶
- آثار دنیوی امانت‌داران ۵۷
- آثار منفی خیانت ۵۸
- مؤلفه عفو و گذشت ۵۸
- آثار و برکات عفو و گذشت ۵۹
- مؤلفه حفظ زبان ۶۰
- آثار و نتایج حفظ زبان ۶۱
- آثار عنان گسیختگی زبان ۶۲
- مؤلفه عدل و انصاف ۶۳
- آثار عدل و انصاف ۶۴
- مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر ۶۵
- شرایط امر به معروف و نهی از منکر ۶۶
- آثار و فواید امر به معروف و نهی از منکر ۶۶
- ترک امر به معروف و نهی از منکر ۶۷
- مؤلفه تواضع و فروتنی ۶۸
- نشانه‌های تواضع ۶۹
- تواضع برای متکبر خوب نیست ۶۹
- مؤلفه دوست‌یابی ۷۰
- دو روش دوست‌یابی ۷۱
- زبان‌های دوستی‌های افراطی ۷۲
- دوستی‌های ممنوع ۷۲

مؤلفه قناعت (قانع بودن)..... ۷۳

• آثار مثبت قناعت ۷۴

• آثار سوء قانع نبودن ۷۴

فصل سوم: شیوه‌های پرورش و آموزش مؤلفه‌های هوش اخلاقی / ۷۷

پرورش مؤلفه توکل ۷۷

پرورش مؤلفه توسل ۸۰

پرورش مؤلفه تقوا و پرهیزکاری ۸۴

پرورش مؤلفه امیدواری به خداوند ۸۷

پرورش مؤلفه شکر ۹۱

پرورش مؤلفه صداقت ۹۴

پرورش مؤلفه عزت نفس ۹۹

پرورش مؤلفه مسئولیت‌پذیری ۱۰۲

پرورش مؤلفه صبر و شکیلی ۱۰۶

پرورش مؤلفه احسان به والدین ۱۰۹

پرورش مؤلفه حسن خلق (خوش اخلاقی) ۱۱۳

پرورش مؤلفه امانت‌داری ۱۱۶

پرورش مؤلفه عفو و گذشت ۱۲۰

پرورش مؤلفه حفظ زبان ۱۲۳

پرورش مؤلفه انصاف و عدالت ۱۲۷

پرورش مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر ۱۳۱

پرورش مؤلفه تواضع و فروتنی ۱۳۴

پرورش مؤلفه دوست‌یابی ۱۳۷

پرورش مؤلفه قناعت ۱۴۱

سخنی با اولیاء و مربیان ۱۴۹

منابع ۱۵۳

مقدمه

تفکری که پس از رنسانس و عصر روشنگری در مغرب زمین حاکم شد بر سه اساس قرار داشت؛ اول اومانیزم یا انسان‌گرایی افراطی، دوم لیبرالیسم یا اصالت افراطی به آزادی و انکار ارزش‌های اخلاقی و سوم سکولاریسم یا دنیاگرایی، فرهنگ، سیاست، اقتصاد و روان‌شناسی به‌عنوان نموده‌های مختلف زندگی اجتماعی انسان، براساس این مبانی تعریفی دیگر یافتند و همه در خدمت ساختن بهشتی بریده از خدا در عرصه خاک قرار گرفتند (شفیعی سروستانی، ۱۳۸۵). روانشناسی غرب اگرچه از درون دچار چالشی عمیق و فراگیر است اما با تسلط بر بیشتر امکانات و ظرفیت‌های اطلاعاتی و ارتباطی جهان، سعی در تحمیل الگوهای ناقص خویش به تمام جهان دارد، مکاتب متعدد غربی با رویکردهای مختلف به توضیح چیستی و کیستی انسان پرداخته و هر کدام از انسان و ماهیت انسان تعریفی ارائه داده‌اند. دانشمندان غربی پس از فراگیر شدن افکار سکولاریستی و اخلاق‌گریزی با مشکلات متعددی از جمله آشفتگی و بزهکاری و افزایش بیماری‌های روانی در جامعه روبرو شدند. بنابراین از آن پس جهت تعدیل این افراطی‌گری هر روز با طرحی جدید و الفاظی پرطمطراق سعی در تعدیل این روند بی‌فرجام نمودند. از جمله اقدامات روان‌شناسان غربی جهت بازگشت به بهبود روابط بین فردی، نوع‌دوستی و مسئولیت‌پذیری می‌توان از طرح هوش هیجانی، هوش اجتماعی و هوش اخلاقی نام برد. با توجه به این که تمامی مبانی روانشناسی غربی ولو آنکه متعالی نیز باشد بر پایه عقل بشر استوار بوده و نهایتاً ناقص می‌باشد در این کتاب محققان با تکیه بر مبانی اسلامی و مبتنی بر وحی و با استناد به قرآن و کتب اسلامی و مطالعه و بررسی تعداد ۹۰ کتاب و همچنین مصاحبه با علماء، روحانیون، مربیان پرورشی مدارس

و دبیران درس دینی به معرفی ۱۹ مؤلفه شامل: تقوا (تهذیب نفس)، صداقت، خوش خلقی، احسان به والدین، حفظ زبان، عزت و تکریم نفس، مسئولیت‌پذیری، تواضع و فروتنی، انصاف و عدالت، امانت‌داری، عفو و گذشت، دوست‌یابی، امر به معروف و نهی از منکر، قناعت، شکر، صبر، امیدواری، توکل و توسل پرداخته‌اند که به نظر می‌رسد آموزش این مؤلفه‌ها در این دوره سنی از بقیه پراهمیت‌تر و ضروری‌تر است. آرایه آموزشی و پرورشی این مؤلفه‌ها در ۷ گام صورت گرفته است. این مجموعه علاوه بر مطالعه توسط مربیان و والدین می‌تواند به عنوان یک بسته آموزش هوش اخلاقی توسط محققان و دانشجویان به کار گرفته شود و اثربخشی آن مورد بررسی و تایید قرار گیرد.

موضوع پژوهشی این کتاب را در زمینه مؤلفه‌های هوش اخلاقی از دیدگاه اسلام برای نوجوانان قرار داده‌ایم چون نوجوانی دوره آشفستگی و بازنگری ارزش‌ها و تعهدات است، ارزش‌ها در دوران بلوغ متحول می‌شود و از جمله نوجوان نسبت به اعتقادات مذهبی خود نیز دچار تردید و شک می‌گردد و در این دوره نیازمند سرمایه‌گذاری مجدد زمانی و فکری برای این مقوله مهم است. نوجوانی، زمان بهینه برای شکل‌دهی هویت، احساس و مفهومی از خود است که هم تاریخچه گذشته فرد و هم ظرفیت‌های مورد نیاز برای سلامت روان‌شناختی در بزرگسالی را بهم درآمیزد چنان‌که امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می‌فرماید: شایسته‌ترین چیزهایی که نوجوانان باید بیاموزند، آن چیزهایی هستند که هنگام بزرگسالی به آنها نیاز دارند (دستی، ۱۳۷۹).

امید است تلاش‌های انجام شده بتواند افقی روشن برای پرورش مذهبی و ساختن خویشتنی سالم و پرنشاط، کوشا و فعال برای نوجوانان را پیش رو داشته باشد.